

Sygn. akt III CK 169/05

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 października 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bronisław Czech

SSN Tadeusz Żyźnowski

Protokolant Bożena Nowicka

w sprawie z powództwa Ireny G i Michała G.

przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu Państwa

przy udziale interwenienta ubocznego A.-N.sp. z o.o. w W.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 21 października 2005 r.,

kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w K.

z dnia 14 października 2004 r., sygn. akt (...),

**oddala kasację i zasądza od pozwanego na rzecz powodów
kwotę 3600 zł (trzy tysiące sześćset złotych) oraz na rzecz
interwenienta ubocznego kwotę 3600 zł (trzy tysiące sześćset
złotych) tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd pierwszej instancji uwzględnił powództwo skierowane przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie Ś. o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, nakazując wykreślenie z działu IV księgi wpisu hipoteki przymusowej, dokonanego w dniu 20 października 1994 r. Wpisu tego dokonano w celu zabezpieczenia wierzytelności pozwanego przysługującej mu wobec Przedsiębiorstwa Państwowego z tytułu odpłatnego nabycia przez to Przedsiębiorstwo własności budynków i budowli w trybie art. 2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 79, poz. 464), w brzmieniu nadanym mu ustawą z dnia 7 października 1992 r. zmieniającą ustawę o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. 1992 r., Nr 91, poz. 455).

Uznając, że Przedsiębiorstwo Państwowe zostało zlikwidowane w trybie art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 51, poz. 298 ze zm.) oraz, że jego mienie zostało wniesione do zawiązanej w dniu 25 czerwca 1993 r. Spółki z o.o., a wykreślenie przedsiębiorstwa z rejestru nastąpiło dopiero w dniu 17 grudnia 1993 r., to Sąd Rejonowy stwierdził, że w dacie złożenia wniosku o wpis hipoteki przymusowej (23 września 1994 r.), jak również w dacie dokonania wpisu zgodnego z wnioskiem (20 października 1994 r.), Przedsiębiorstwo Państwowe już nie istniało, a wierzytelność Skarbu Państwa wobec tego przedsiębiorstwa wygasła i nie było podstaw do dokonania wpisu hipoteki przymusowej. Przesądzało to w ocenie Sądu o zasadności dochodzonego w tej sprawie żądania powodów, będących kolejnymi nabywcami prawa wieczystego użytkowania nieruchomości i prawa własności budynków obciążonych wpisem hipoteki przymusowej dokonanym w czasie, w którym brak już było podstaw do dokonania tego wpisu.

W następstwie rozpoznania apelacji pozwanego Skarbu Państwa Sąd drugiej instancji uznał Ministra Skarbu Państwa za podmiot właściwy do reprezentowania interesów pozwanego z mocy art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. 2003 r., Nr 159, poz.

1548 ze zm.). Sąd odwoławczy skorygował zaskarżone orzeczenie jedynie w części dotyczącej kosztów procesu, oddalając apelację w pozostałej części. Za trafne uznał Sąd drugiej instancji ustalenie, że likwidacja Przedsiębiorstwa Państwowego nastąpiła na podstawie art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, a nie na podstawie art. 19 ust. 1 pkt 4 lit. b) i ust. 2 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych. W konsekwencji powyższego Sąd ten uznał, że wierzytelność pozwanego wygasła z mocy art. 2 ust. 9 pkt 6 lit. b) powołanej wyżej ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości, a zatem nie było podstaw do dokonania spornego wpisu hipoteki przymusowej, skoro w dacie jego dokonywania nie istniała już wierzytelność mająca być przedmiotem hipotecznego zabezpieczenia, a więc nie istniała materialnoprawna podstawa do dokonania kwestionowanego wpisu. Sąd odwoławczy podkreślił, że wpis hipoteki przymusowej dokonany został w dniu 20 października 1994 r. bez materialnoprawnej podstawy, a ponieważ wpis taki nie sanuje braków materialnoprawnych, to w ich następstwie samo ustanowienie hipoteki jest nieważne.

Wyrok Sądu odwoławczego pozwany zaskarżył w całości, opierając kasację na obu podstawach kasacyjnych. Zarzucił naruszenie art. 67 § 2 k.p.c. w związku z art. 25 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. tj. 1999 r., Nr 82, poz. 928) oraz w związku z art. 4 pkt 2, art. 23 ust. 1 pkt 8 i art. 200 ust. 5 i art. 4 pkt 9 ustawy o gospodarce nieruchomościami, przez sprzeczne z prawem uznanie Ministra Skarbu Państwa jako właściwego w tej sprawie reprezentanta pozwanego. Zarzut naruszenia § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie uzasadniony został bezpodstawną oceną, że pełnomocnikom powodów i interwenienta ubocznego należało się wynagrodzenie w wysokości czterokrotności stawki minimalnej.

Zarzuty zgłoszone w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej obejmują błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 10 u.k.w.h. w związku z art. 2 ust. 9 pkt 6 lit. b) ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości i w zw. z art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia

13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz art. 19 ust. 1 pkt 4 lit. b) ustawy o przedsiębiorstwach państwowych.

W uzasadnieniu kasacji pozwany wywodzi, że art. 25 ustawy o działach administracji rządowej nie jest źródłem domniemania, iż wszelkie interesy Skarbu Państwa chroni Minister Skarbu Państwa, a reprezentacja pozwanego w sprawach dotyczących m. in. wpisów w księdze wieczystej została uregulowana w art. 23 ust. 1 pkt 8 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, z mocy którego to przepisu właściwym reprezentantem pozwanego w tej sprawie jest starosta.

W ocenie pozwanego, likwidacja przedsiębiorstwa państwowego nastąpiła w trybie art. 19 ust. 1 pkt 4 b) ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, co wyeliminowało możliwość wygaśnięcia wierzytelności hipotecznych na podstawie art. 2 ust. 9 pkt 6 cyt. wcześniej ustawy. Pozwany akcentuje okoliczność, że zgodził się na przejęcie i spłatę zabezpieczonych hipotecznie wierzytelności przez spółkę z o.o. „A.-P.”, a spółka ta złożyła oświadczenie o przejęciu tego zobowiązania, co oznacza że poczuwała się do następstwa prawnego po zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym.

Interwenient uboczny po stronie powodowej – A.-N. sp. z o.o. w odpowiedzi na kasację wniosła o oddalenie kasacji (błędnie określonej „skargą kasacyjną”) oraz o zasądzenie kosztów postępowania zgodnie z załączonym zestawieniem. W uzasadnieniu tej odpowiedzi podkreślano m. in. trafność ustalenia Sądu, że likwidacji przedsiębiorstwa państwowego dokonano w trybie tzw. prywatyzacji likwidacyjnej, co przesądziło o wystąpieniu skutku w postaci wygaśnięcia wierzytelności pozwanego przed datą złożenia wniosku o wpis hipoteki przymusowej i przed datą dokonania tego wpisu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie zasługiwała na uwzględnienie wobec braku w niej usprawiedliwionych podstaw. Sąd drugiej instancji nie dopuścił się naruszenia art. 67 § 2 k.p.c. przez uznanie, że Minister właściwy do spraw Skarbu Państwa jest organem uprawnionym do reprezentowania pozwanego w niniejszej sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Dochodzone w niniejszym procesie roszczenie wiąże się bowiem z działalnością wymienionego Ministra, a to z mocy art. 25 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. 2003 r., Nr 159, poz. 1548 ze zm.). O zakresie działalności Ministra właściwego do spraw Skarbu Państwa rozstrzyga zakres obejmujący sprawy przypisane przez ustawodawcę Działowi Skarb Państwa, których zakres przedmiotowy określił art. 25 ust. 1 ustawy z uwzględnieniem ewentualnie odmiennej regulacji zawartej w przepisach odrębnych (zob. uchwała SN z dnia 29 czerwca 2000 r., III CZP 19/00, OSP 2001/3/44; wyrok SN z dnia 30 stycznia 2001 r., I CKN 1058/98, niepubl.). Wbrew prezentowanemu w kasacji stanowisku, wymienione w kasacji odrębne przepisy ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. tj. 2004 r., Nr 261, poz. 2603), zwanej dalej „ugn”, nie regulują odmiennie reprezentacji Skarbu Państwa w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. I tak przepis art. 200 ust. 5 w zw. z art. 4 pkt 9 ugn. określa starostę jako właściwy organ zobowiązany do windykacji określonych należności, a nie do reprezentowania Skarbu Państwa w procesie, przedmiotem którego nie jest żądanie zapłaty, lecz powództwo określone w art. 10 u.k.w.h.

Przepisem odrębnym regulującym odmiennie reprezentację Skarbu Państwa w sprawie niniejszej również nie jest – wbrew stanowisku skarżącego – art. 23 ust. 1 pkt 8 ugn w zw. z art. 4 pkt 2 ugn. Pierwszy z wymienionych przepisów zobowiązuje starostów, wykonujących zadania z zakresu administracji rządowej, do gospodarowania zasobem nieruchomości Skarbu Państwa, który to zasób obejmuje nieruchomości, stanowiące przedmiot własności Skarbu Państwa, a które nie zostały oddane w użytkowanie wieczyste. Z takimi nieruchomościami nie wiąże się dochodzone w niniejszej sprawie roszczenie powodów, co wyklucza uznanie starosty za zobowiązanego na podstawie tego przepisu do podejmowania w tej sprawie czynności w postępowaniu sądowym. Ponadto skarżący wskazuje na starostę jako właściwe statio fisci błędnie powołując się na art. 23 ust. 1 pkt 8 ugn, który właściwość tego organu przewiduje m. in. w sprawach o wpis w księdze wieczystej. Niniejsza sprawa, w której przedmiotem rozpoznania jest powództwo o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, nie jest oczywiście sprawą o wpis w księdze wieczystej, jak to błędnie sugeruje się

w uzasadnieniu kasacji. W tej sytuacji, a więc w braku odmiennej regulacji w przepisach odrębnych, przepis art. 25 ust. 1 i 2 cyt. ustawy o działach administracji rządowej przesądza o obowiązku wymienionego w nim Ministra reprezentowania Skarbu Państwa w niniejszej sprawie. Zakres jego obowiązku reprezentacji, wynikający z art. 25 ust. 1 ustawy, obejmuje, obok spraw dotyczących gospodarowania mieniem Skarbu Państwa, także sprawy ochrony interesów Skarbu Państwa (v. uzasadnienie wyroku SN z dnia 29 stycznia 2003 r, sygn. akt I CKN 1256/00, niepubl). Rację ma więc Sąd odwoławczy, który czynności przeciwdziałające ingerencji w mienie Skarbu Państwa, a więc czynności zmierzające do zachowania tego mienia poprzez sprzeciwianie się żądaniu wykreślenia hipoteki przymusowej, kwalifikuje jako przejaw realizacji ochrony interesów Skarbu Państwa. Z kolei sprawy dotyczące m. in. takiego przedmiotu sporu objęte są Działem Skarbu Państwa, w którym to zakresie właściwy Minister zobowiązany jest do reprezentowania Skarbu Państwa z mocy art. 25 ust. 2 ustawy. W tym stanie rzeczy jako bezzasadny należało ocenić zarzut kasacji naruszenia art. 67 § 2 k.p.c., uzasadniony sprzecznym z prawem ustaleniem reprezentanta pozwanego w osobie Ministra Skarbu Państwa.

Bezzasadny okazał się również zarzut naruszenia przez Sąd odwoławczy § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. Nr. 163, poz. 1348). Sąd drugiej instancji na s. 16 uzasadnienia zaskarżonego wyroku wskazał na motywy, którymi kierował się korzystając ze swego uprawnienia przyznania stronom zwiększonych do czterokrotnej stawki minimalnej wynagrodzeń za czynności ich pełnomocników procesowych. Strona skarżąca, określając jako bezpodstawną ocenę Sądu w przedmiocie przyznania tego wynagrodzenia w wysokości czterokrotności stawki minimalnej, nawet nie wskazała w kasacji żadnych argumentów na poparcie swego zarzutu, że ocena Sądu dokonana w tym przedmiocie jest bezpodstawną.

W sytuacji, w której zarzuty dotyczące naruszenia przepisów postępowania okazały się chybione, oceny zarzutów sformułowanych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej należało dokonać z uwzględnieniem stanu faktycznego, będącego podstawą orzekania dla Sądu drugiej instancji.

Strona skarżąca nie zakwestionowała skutecznie oceny prawnej dokonanej przez Sąd drugiej instancji, a mianowicie tej że likwidacja Przedsiębiorstwa Państwowego, zakończona w 1993 r., została w rzeczywistości dokonana na podstawie art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 51, poz. 298 ze zm.), a nie na podstawie art. 19 ust. 1 pkt 4 lit. b) ustawy z dnia 25 września 1981 r., o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. tj. 2002 r., Nr 112, poz. 981 ze zm.). Podjęta w kasacji próba samodzielnego modyfikowania tej oceny i sformułowania własnej odmiennej oceny prawnej trybu likwidacji przedsiębiorstwa nie mogła więc odnieść zamierzonego przez skarżącego skutku w sytuacji, w której skarżący nie wskazał na naruszenie przez Sąd żadnego z przepisów procesowych w następstwie dokonanej oceny zastosowanego trybu likwidacji przedsiębiorstwa państwowego, przyjętej za prawidłową przez Sąd drugiej instancji.

W tej sytuacji jako nietrafny ocenić należało zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 2 ust. 9 pkt 6 lit. b) ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 79, poz. 464 ze zm.), bowiem uzasadnienie tego zarzutu zasadza się jedynie na bezskutecznym w ramach tej podstawy kasacyjnej kwestionowaniu przyjętej przez Sąd odwoławczy oceny trybu dokonania likwidacji przedsiębiorstwa państwowego, bez równoczesnego wskazania przepisu procesowego który miałby zostać naruszony dokonaniem wadliwej – w ocenie skarżącego – kwalifikacji. W ustalonym zatem i skutecznie nie podważonym stanie faktycznym istniały więc przesłanki do zastosowania art. 2 ust. 9 pkt 6 lit. b) powołanej ustawy, skutkiem czego było wygaśnięcie wierzytelności przed dniem złożenia wniosku o wpis hipoteki przymusowej, a tym bardziej przed dniem dokonania tego wpisu (zob. uzasadnienie postanowienia SN z dnia 14 grudnia 1999 r., II CKN 617/98, niepubl.).

W tej sytuacji trafnie uznał Sąd odwoławczy, że wpis hipoteki przymusowej w dniu 20 października 1994 r. dokonany został w chwili, w której nie istniała już, bo wcześniej została wygaszona, wierzytelność którą miała zabezpieczać wpisana hipoteka. Wobec powyższego zasadnie przyjął Sąd drugiej instancji, że wpis hipoteki przymusowej dokonany został bez materialnoprawnej podstawy, konsekwencją czego jest uznanie nieważności ustanowionej w takiej sytuacji

hipoteki. Wpis hipoteki świadczył więc o niezgodności między stanem prawnym ujawnionym w księdze wieczystej, a rzeczywistym stanem prawnym, co przesądzało o zasadności uwzględnionego żądania powodów usunięcia tej niezgodności. Wobec powyższego nietrafny okazał się również zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 10 ust. 1 u.k.w.h., którego to przepisu Sąd odwoławczy nawet w ogóle nie interpretował, natomiast dokonał prawidłowej jego subsumpcji w ustalonym stanie faktycznym.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 393¹² k.p.c., znajdującego w niniejszej sprawie zastosowanie z mocy art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2005 r., Dz.U. Nr 13, poz. 98).

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i § 3 k.p.c. oraz na podstawie § 6 pkt 7 i § 13 ust. 4 pkt 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. Nr 163, poz. 1348).